

Ayşe Parla, *The Precarious Hope: Migration and the Limits of Belonging in Turkey*, California: Stanford University Press, 2019, 241 s.

Değerlendiren: Ali Zafer Sağıroğlu

Anadolu'nun klasik göçmen ülkeleri arasında nadiren anılsa da tarihî derinliğine inildikçe ucu farklı coğrafyalara uzanan büyük bir kültürün harmanlandığı klasik bir göç ülkesi olduğu rahatlıkla savunulabilir. Bu durum tarihin çeşitli dönemlerinde azalmış ya da artmış ancak hiçbir zaman sona ermemiştir. Türkiye'nin jeopolitik ve tarihsel derinliği, insan hareketliliklerini kaçınılmaz bir hâle getirmektedir. Hadizatında Türkiye'nin uzak ve yakın tarihinin de bir anlamda bu hareketlilikler ile inşa edildiğini hatırd tutmak gerekir.

Ayşe Parla'nın Stanford Üniversitesi Yayınları arasında 2019 yılında yayınlanan *Kırılğan Umud: Türkiye'de Göç ve Aidiyetin Sınırları (Precarious Hope: Migration and Limits of Belonging in Turkey)* başlıklı kitabı, Türkiye'nin yakın göç tarihinin bir yüzüne ışık tutuyor. Parla, beş temel bölüm üzerinden umudun farklı yüzlerini örnek göçmen hikâyeleri üzerinden anlatıyor.

Kitap, kendi hikâyesinin nasıl ortaya çıktığını anlatan bir takdim ve şükran bölümü ile başlıyor. Türkiye'deki bir üniversitenin kütüphanesinde başlayan hikâyenin nasıl uzun soluklu bir akademik yazına dönüştüğünü öğrenmek heyecan ve ilham verici olarak dikkat çekiyor.

Kitabın hemen giriş bölümünde, kitaba ismini de veren "kırılğan umud" başlığının neden seçildiği anlatılıyor. "Bulgaristanlı göçmenlerin deneyimleri üzerinden güvensizliğin, belirsizliğin ve öngörülemezliğin izini sürmek için 'kırılğan umud' kavramını kullandım" (s. 27) diyen yazar, ilk bölümde kitabın ana teması olan umudun antropolojik imkânlarına dair kuramsal bir tartışma yürütüyor. Aynı zamanda

@ Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. alizaferus@yahoo.com

ID <https://orcid.org/0000-0002-9047-1839>

© İlmi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0238
insan & toplum, 2019.
insanvetoplum.org

Türkiye'nin uzak olmayan tarihinde uygulanan göç ve göçmen politikalarına dair geniş bir çerçeve çizdikten sonra "göçmen", "soydaş", "Bulgaristanlı" gibi Cumhuriyet'in göç tarihinde sıklıkla kullanılan kavramların ne ifade ettiği ve etmediği üzerine bir tartışmaya girişiyor.

"Umudun Tarihi İnşaası" başlıklı birinci bölüm, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte Türk kimliğinin ve öteki anlayışının nasıl üretildiğini konu alıyor. Bu bağlamda yeni kurulan devletin, sınırlarının ötesinde kalan "soydaş"ların Cumhuriyet tarihi boyunca süren inişli çıkışlı kimlik algısı "iki tarafı keskin kılıç" metaforu ile ifade ediliyor.

"Müstesna Umut" başlıklı ikinci bölüm, yerliler ile göçmenlerin ve göçmenlerin kendi aralarındaki kimlik ilişkisinde nasıl hiyerarşik bir yapılanma içine kolayca girdiklerini örnek vakaların kayıt olma/yenileme süreçleri üzerinden okuyor. Nüfus cüzdanını eline alana kadar süren sınır dışı edilme korkusunun, umutla arasındaki gelgitler ve bunların işleyen sistemin içerisinde nasıl ilerlediği anlatılıyor.

"Kırılğan Umut" başlıklı üçüncü bölüm, umudun kırılğanlıklarını sadece Bulgaristanlı "soydaş" göçmenler üzerinden değil diğer uyruklardan gelen göçmenler üzerinden de işliyor.

"Umut Olarak Nostalji" başlığı ile dördüncü bölüm, toplumsal cinsiyetin göç hikâyelerindeki belirleyiciliğini kadınlar üzerinden ele alıyor. Sonuç bölümünde, "Meşakkatli Umut" başlığı ile umuda dair genel bir çerçeve çizilerek Martin Luther King'in bir konuşmasından mülhem umut; "gözleri bağlı ve oturan, yalnız ve dehşet içinde" bir kadına benzetiliyor.

Yazar, çalışma yöntemi açısından oldukça özgün ve zor bir yol ile yaygın kullanılmayan bir anlayış ve yöntem tercih ediyor. Hermenötik bir yaklaşım ile konuyu ele alan yazar, ele aldığı vakaların öznelliğini, biricikliğini genelleme telaşına düşmeden özgün biçimde ortaya koyuyor. Fenomonolojik bir yöntemle her bir vakianın umut ve korku arasındaki kırılğan çizgisini ince bir hassasiyetle ele alıyor. Zaman zaman göçmenlerin bir polis merkezinde yaşadıklarına, onların yanında katılımcı olarak şahitlik ediyor. Bazen yıllar sonra karşılaştığı vakasının arada geen zaman diliminde yaşadıklarını ele alıyor.

Yazar sadece göçmenlerin gözünden değil "yerlilerin" gözünden "göçmen"lere, "Bulgaristanlı"lara, "soydaş"lara ve diğer akraba kavramlara nasıl anlamlar yüklediğini farklı bir üslup ve bakış açısı ile tekrar düşünmeye davet ediyor. İnsanların kimi zaman "biz" kimi zaman "öteki" olgusunu nasıl toplumsal olarak inşa ettikleri ele alınıyor.

Çalışmanın yöntem açısından en ayrıcalıklı sayılabilecek taraflarından biri, konuyu duygular üzerinden okumaya girişmesidir. Duygular sadece sosyoloji için değil sosyal bilimlerin pek çok disiplini açısından ele alınması oldukça zor ve hatta çoğu zaman “imkânsız” görünen olgulardır. Duygular üzerinden bilimsel bir çabaya girişmek oldukça cesurca bir yaklaşım olmanın ötesinde çoğu zaman riskli bile görülebilir. Ölçülemeyen ve gözlemlenemeyen olgular olarak duyguların bilimin konusu olma imkânı ve ihtimali büsbütün reddedilmese de çoğu zaman hafife alınmıştır. Muhtemelen çağdaş bilimin eksik ve noksan kaldığı “kara delikler” duyguların içinde mündemiçtir ve gelecekte bir gün “bilim dünyası” aradığı eksiklikleri duygular üzerinden tamamlayacaktır.

Toplumsal meseleleri konuşurken duyguları bireysel bir boyutun konusu olarak kategori dışı tutmak oldukça yaygın ve üzerinde neredeyse tartışılması imkânsız bağlamlardan biridir. Duygular, psikolojinin tartışmasız mülkü olarak görülür. Psikologların da bu konuda hatırı sayılır bir tekelleştirme gayreti olduğunu söylemek mümkündür. Bireysel ile toplumsal olan arasında sert ve aşılmaz bir çizgi çekmek çoğu zaman meselenin anlaşılmasını imkân dışına itmektedir. Yazar Parla, ele aldığı konudaki yaklaşımını kitabın hemen başında, önsözünde açıkça ortaya koyuyor: “Benim yaklaşımım bir duygu olarak umudu bireyin bir iç meselesi olarak ele almak değildir. Aksine duyguların antropolojisi üstüne yazılmış olan klasik birikimi, umudun tarihi, politik ve yasal ürünleri üzerinden uygulama yoluna gittim” (s. 5). Oldukça riskli ve iddialı görünen bu girişimin çalışmanın sonunda başarılı şekilde yerine getirildiği görülüyor.

Bütün göç hikâyeleri iki temel duygu üzerine kurulur; umut ve korku. İnsanlar, doğup büyüdükleri köklerinden kolay ayrılamazlar. İnsanın doğasında, dünyada ilk varlık bulunduğu yere dair bağlayıcı bir içgüdü bulunur. Daha çok edebî yazında “sıla” diye isimlendirilen bu yeryüzü parçasından başka her yer “gurbet” diye isimlendirilir. Sıladan çıkılan her yolculuk bir göç hikâyesidir. Bütün göç hikâyeleri bir hüznün yazınıdır. Her göç hikâyesi bir korku ve/veya umut ile başlar. Birleşmiş Milletler’in (UN; 2019) açıkladığı uluslararası istatistiklere bakılırsa 2019 yılı itibarı ile 7,5 milyarlık dünya nüfusunun içerisinde göçmen kabul edilen 272 milyon insan bulunuyor. Göçmenler, 2000’li yıllarda bütün dünya nüfusunun %2,8’ni oluştururken bugün bu oran %3,5’e ulaşmış görünüyor. Diğer bir ifade ile her geçen gün hareket eden insan sayısında bir artış gözlemleniyor. Diğer bir deyişle iç içe girmiş birçok sebepten dolayı yeryüzünde yaşayan insanlar arasında hareket ve göç etme motivasyonu giderek artıyor.

Umut bütün göç hikâyelerinde ortak bir tema olsa da bütün göçmenler, göç sürecine sadece bir umut ile başlamazlar. Savaş, iç karışıklık, çatışma, iklim koşullarına bağlı zorluklar gibi zorunlu sebeplere bağlı olarak yerini yurdunu terk etmek zorunda kalan insanların sayısı bütün göçmenler içerisinde azımsanmayacak düzeydedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre sayısı 270 bini aşan göçmenlerin 70 milyondan fazlası zorunlu sebepler ile yerinden edilen insanlardan oluşuyor (UNHCR; 2019). Dolayısıyla bütün göç hikâyelerinin en azından başlangıcında umut ile başladığını söylemek mümkün gözüküyor. Göç “aynasının” bir yüzü umut diğer yüzü korkudur. Ancak bir ölüm tehlikesi ile yerinden ayrılmış olsa da insanlar hayata tutunmak için umudu tekrar ayağa kaldırıyorlar. Harekete geçiren amil ne olursa olsun göç hikâyeleri çoğunlukla umut ile devam eder. Kitabın çeşitli yerlerinde her ne kadar “makbul göçmenler” arasında olsalar da Nefiye’nin ya da Saniye’nin hikâyesi de bu korku ve endişe ikliminden kurtulamaz. Vatandaşlık hakkı kazanmak veya oturum izni alabilmek umudu ile sınır dışı edilmek korkusu arasındaki ince çizgiler, umut ile korkunun dikenli telleridir.

“Umut, dünyadaki varlığımızın en temel ilkesidir” diyerek âdeta insana dair yapılmış tanımlamalara birini daha ekliyor. Mevcut literatür umudun üzerine kritik bir çalışma yapmanın imkânı üzerine müteredit bir noktada kalsa da Parla buna itiraz ediyor: “Umud eden, umutlar ve hatta umudun kendisi, en azından belli durumlarda kritik edilebilir.” “Umut varlığın temel prensibidir” (s.164) şeklinde yazarın formülize ettiği gibi umut sadece göçmenlerin değil Bloch’dan alıntılandığı gibi “insanoğlunun özü”dür (s. 166).

Çalışmanın ikinci temel eksenini göçmen kimliği kavramı oluşturmaktadır. Bir yere ait olma hissinin ne olduğu üzerine kitap boyunca derinlikli bir “kazı çalışması” ortaya konulmaktadır. Stereotipik bir ifade olarak “Bulgaristanlı”, Türkiye’de yaşayan ve halkın gündelik hayatına aşına olan herkesin bildiği yaygın kullanılan bir kavramdır.

Kitabın içerisinde ele alınan çeşitli enstantaneler, Türk kavramı üzerine düşünmeye davet ediyor. Türk kimdir? Nasıl anlaşılıyor? Soydaşlık ve diğer türden akraba kavramlar üzerine önemli bir tartışmaya giriliyor. Kimlik olgusu fenomenolojik bir yaklaşım ile hem göçmenler üzerine hem de yerlilerin bakış açısından ele alınıyor. Yer yer etnografik bir yöntem ile toplanan veriler üzerinden başta “Bulgaristanlı”lar olmak üzere soydaşlık, göçmenlik gibi akraba kavramların nasıl anlamlandırıldığı, gündelik hayat kullanımları üzerinden tasvir ediliyor.

Çalışmanın Bulgaristan’dan gelen soydaş göçmenler üzerinden meseleyi ele al-

ması bir çalışmanın sınırlayıcı yönlerinden biri olmakla beraber diğer uyruklardan ve kaynak ülkelerden gelenler üzerine yapılacak çalışmalar, yöntem açısından son derece kıymetli bir ilham kaynağı olabilir. Kitabın kaleme alındığı tarihlerden hemen sonra yapılan köklü mevzuat ve yönetim değişikliklerinin ele alınan konuları ne şekilde etkilediği ise merak celp edecek sorular arasında anılabilir.

Kaynakça/References

UN (2019). “The number of international migrants reaches 272 million, continuing an upward trend in all world regions”. Department of Economic and Social Affairs. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html> adresinden 19.11.2019 tarihinde erişilmiştir.

UNHCR (2019). “Figures at a Glance”. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> adresinden 19.11.2019 tarihinde erişilmiştir.